

Píseň: EZ 118, 1.-4. sloka + **modlitba;** **Čtení:** Mk 12, 1-12

Milí přátelé,

minulý týden jsme se věnovali sporu o Ježíšovu pravomoc. Krom jiného jsme z oddílu přijali, že stejně jako Kristus odmítl odpovědět lidem, kteří by jeho odpověď nepochopili nebo zneužili, i my jsme svobodni neodpovídat, pokud jsme v podobné situaci. I Kristus vlastně zapřel Krista!

Podobenství

Co je podobenství jsme promýšleli už dříve (např. u Mk 4, 1-34). Tedy jen stručně: Podobenství je žánr, jehož se užívá v případech, že chceme sdělit něco takřka nesdělitelného. Ať už z důvodu nedostatečnosti jazyka (neexistující pojmy) nebo nemožnosti dostatečně vystihnout zvolený objekt. Tak podobenství přibližuje něco vlastně neznámého a možná ještě nepoznaného skrze podobnost s něčím, co člověk zná z běžného života. Tak např. podobenství o rozséváči (Mk 4, 1nn).

Není tedy ani možné přesně říci, co vlastně podobenství je. A nelze u nich zcela přesně říct, o co jim jde. Podobně jako např. u básní. Je však možno se jimi nechat nasměrovat, rozechvět a otevřít pro novou perspektivu nebo novou zprávu.

O zlých vinařích

Jako tomu je i s dnešním podobenstvím. Ježíš chce sdělit něco o budoucím Božím rozhodnutí. To je nesmírně obtížné i v případech, kdy Boží vůli skutečně známe. O čemž si člověk může nechat v podstatě vždy zdát.

Obtížnost nekví jen v obsahu samotném, ale také v lidském přístupu k nejrůznějším „zprávám z nebes“ nebo „proroctvím“

apod. Dodnes lidé snadno věří nejrůznějším fabulacím, historkám, vypočtům konce světa, „vtěleným Ježíšům“ apod.¹

V dnešním oddíle Marek zachytil Ježíšova slova o odmítnutí některých „vinařů“. Podobenství se zdá mířit na židy, ale asi je rovnou zřejmé, že ne plošně. Marek má tu výhodu, že mohl k podobenství samému připsat závěr v. 12. Díky nim víme, že „zlí vinaři“ se nekryjí s žádnou společenskou skupinou nebo vrstvou. Jsou to „nepřátelé“.

Bohužel je však tato krásná napověda výkladem a „lidským příběhem“ ekumenického překladu. Marek, věren žánru podobenství, neuvádí, o koho jde. Překlad Slovo na cestu dokonce napíše: „Židovští vůdci pochopili, že ten příběh platil jim...“. Všem židovským vůdcům? A kdo jimi je? Velekněz? Sanhedrin? Každý vyučující v synagoze nebo chrámu?

Tak i my zůstaňme věrni žánru podobenství. Nedomnívejme se, že nalezneme nějakou utajenou a jedinou pravdu. Nechme se směřovat, otevírat a oslovovat.

Intertextualita

Bible znalý čtenář si hned při čtení dnešního podobenství vzpomněl na píseň o vinici z knihy proroka Izaiáše (Iz 5). Tak u Ježíše nejde o jeho originální tvorbu, nýbrž jen připomenutí toho prastarého obvinění vůči těm, kteří se považovali za samozřejmé dědice a tak vinici nejen neopečovávali, ale zneužívali.

Celý příběh je vlastně stejný, tak i důrazy. Ježíš pak jen přidává onu žalmovou výzvu.

Stavba

Stavebně jde o chytlavý příběh: Někdo vysadil vinici, obehnal ji zdi, vybudoval lis a vše další potřebné. Nejde tedy o ukvapenou ani odbytou práci. Jde o pečlivé zabezpečení všeho, co vinice potřebuje a může potřebovat. Ba dokonce o pečlivé zabezpečení

¹ Srv. Vojtíšek, Zdeněk: Encyklopedie náboženských směrů v České republice. Nebo velice základní, ale pro představu šikovný seriál na internetových stránkách idnes Sekty, kultury, mesiáši

všeho, co je potřeba, aby z vinice mohli mít užitek i další (zejména lis a pronájem!)

A odcestoval. Nehledejme důvody, proč. Nevytvářejme neexistující problém: Jak to vypadá, když Hospodin odcestuje? Prostě přijměme, že pán se od své vinic vzdálil – není přítomen jako strašák uprostřed pole.

Když nadešel čas, poslal svého služebníka, aby vybral, co je jeho podílem. Tedy nepřišel si pro vše, jen pro svůj podíl. Zbytek náleží těm, kdo o vinici pečují a mají ji v nájmu!

Ale oni služebníka zbili, poslali zpět s prázdnou a podobně i s dalšími. Některé dokonce zabili nebo zneuctili. Zde nejde o ztrátu jakési abstraktní cti, nýbrž o „hanebné zacházení“ nebo „ponížení“. Dosad' me si, co je libo. Od veřejného zesměšňování přes různé nehygienické zacházení až po sexuální praktiky.

Podobně nakonec i s milovaným synem. „Na toho přeci budou mít ohled“ napíná Marek své čtenáře. Kdepak. Právě jediný vlastníkův syn nemá od začátku v očích nájemníků vinice nejmenší šanci. Toho zcela samozřejmě a výpočítavě zabijí.

Když takhle naložili se služebníky zakladatele a vlastníka vinice, jak naloží on se správci? Přijde, zničí je a vinici dá jiným.

Čtenáře podobenství má od začátku trknout nesmyslnost, nelogičnost a neopodstatněnost chování těch nájemců. Jak si mohou pomoci tím, že vlastníkovi nepošlou jeho spravedlivou část výnosu? Vždyť je může zažalovat, vyvlastnit, zrušit nájemní smlouvu... Oni nemohou vyhrát.

K čemu jim bude tlouct, ponižovat a zabíjet jeho služebníky?

Jak by mohli zdědit vinici tak, že usmrtí jediného syna a tak dědice vinice? Vždyť jsou v nájmu!

Podobenství tedy vůbec nechce vzbuzovat nenávisť k těm, kdo Ježíše odmítají. Ani vyzývat k potrestání takových. Natožpak k tomu, abychom my hledali, kdo jsou tito špatní správci a kdo ne. Je to Pán vinice, kdo se s nimi vypořádá.

Podobenství naopak chce vzbudit onen pověstný selský rozum k naprosto samozřejmým pravdám: Vždyť tenhle svět patří Bohu. Tvůj život mu patří. Vinice, kterou ti svěřil mu patří. Ty jsi

horkotěžko nájemník. Tedy ze své podstaty nemůžeš nic zdědit ani si před ním zasloužit.

Proti komu tedy je?

Tak toto podobenství není *proti* někomu. Nýbrž *pro* někoho. Pán vinice teprve přijde. Ještě je čas. Každý správce a nájemce Hospodinovy vinice právě dostal impuls zamyslet se, jak nakládá s Vlastníkovým právem na podíl. Jak vnímá sám sebe vůči svěřenému. Nemá třeba pocit, že si něco zasloužil? Že je vinice jeho? Že na ní má právo?

To zdůrazňuje i citát z Ž 118, 22-23: Je tady úhelný kámen. Hospodin ho vybral, ukázal a daroval. Udělal to očividně. Ale někteří ho zavrhli. V původním kontextu jde o žalm chválící Hospodinovu spásu (tj. záchranu). Po tomto citátu Hospodina prosí o pomoc. Ne náhodou pak zní Ž 118, 26: „Požehnaný, jenž přichází ve jménu Hospodinově. Žehnáme vám z Hospodinova domu.“

Při pomalém čtení je i z Markem uvedeného citátu zřejmé, že centrum je na Hospodinově jednání. Na Božím jednání, jímž je povýšení zavrženého a odmítaného na *to úhelné*. Tedy že to není očekávané, mocné, nápadné a hlučné, z čeho Hospodin udělal úhelný kámen.

Úhelný kámen

Co tedy je tento úhelný kámen? S jistotou nevíme. Jsou dvě známé verze: Buď jde o kámen, který drží pohromadě klenbu („klenák“). Tedy ten kámen, který je na samotném vrcholu klenby a po jehož vytažení celá spadne.

Druhá: Jde o kámen, který se klade do rohu budovy, kde se spojují dvě zdi. Tak tyto dvě zdi drží pohromadě. Bez něj by opět nedržely.

Obě teorie trochu kulhají, zejména pokud jde o představu úhelného kamene jakožto „držáku dvou zdí“. Takových kamenů je totiž v jedné stavbě celá řada. Avšak obě teorie se k tomu, co se nejen Bible snaží tímto symbolem sdělit, velmi blíží.

Architekti však přišli s ještě jedním, velmi výstižným poznatkem: Ve starověku bylo velmi nesnadné postavit cokoli kruhového. I proto bylo takových budov pomálu. Avšak při každé stavbě bylo potřeba vyměřit půdorys. To se udělalo tak, že se vztyčil kůl, zapřel se o úhelný kámen, na vrchol kůlu se přivázal provaz a měřidlo/kružítko bylo na světě. Někdy se použil kámen rovnou, bez kůlu. Tento kámen či kůl se tedy nesměl pohnout. Kdyby se tomu tak stalo, tak by se vytvářená čára půdorysu nepotkala. A protože bylo nutno držet provaz neustále napnutý, musel úhelný kámen snést bez hnutí poměrně velkou sílu.

Díky tomuto poznatku je tedy snadné pochopit, proč je některý kámen zavržen: Ten by prostě ten nápor nevydržel. Na tom se nedá stavět. S ním nic nevměříme².

Tento poznat tedy zdůrazňuje podivuhodnost Hospodinovy volby: Zrovna tento zavržený kámen učinil kamenem úhelným. Vždyť je přece na první pohled už lidským okem patrné, že se nedá použít k tak základnímu kroku stavby domu (života)! A hle, Hospodin ukázal, že právě cesta vytrvalého učení (vzpomeňme na Mk 1, 38), právě cesta milosrdenství, oběti a pokoje je ten nejlepší základ pro kteroukoli stavbu.

Ti, kteří se chtěli Ježíše zmocnit

Tak je snad zřejmé, že ani ti, kteří se chtěli Ježíše zmocnit, vlastně nepochopili. Krásně řecké sloveso γινώσκω (ginóskó), zde přeložené jako „poznali“, totiž spíše znamená „pochopit, objevit, vědět, rozpoznat, rozlišit“. Tedy zdůrazňuje postoj a pochopení nějakého subjektu. Ne nalezení objektivní pravdy nebo pochopení, co se někdo jiný snaží sdělit.

Ježíš neřekl podobenství proti nim. To by jim ho mohl říct soukromě. Ježíš řekl to podobenství pro všechny zúčastněné. Aby mohli zase o něco lépe pochopit Hospodinovo jednání. Aby mohli pochopit, co se stane.

Představme si, jak by vypadalo evangelium, kdyby ti, kteří se chtěli Ježíše zmocnit, protože měli jeho podobenství za útok a

² Vzpomeňme, že slovo kánon je od řeckého káné, které znamená „míra“ či „měřidlo“!

osočování, pochopili, že i oni přece mohou přijmout tento úhelný kámen!

Synoptici

Lukáš ve svém podání vyjmenuje nejen nepřátelské skupiny, ale zdůrazní destruktivní aspekt úhelného kamene (Lk 20, 9-20): „Kdo na něj padne, roztrhne se, na koho ten kámen spadne, toho rozdrtí.“

Podobně agresivně vlastně formuluje také Matouš (Mt 21, 33-46): „Proto vám pravím, že vám Boží království bude odňato a bude dáno národu, který ponese jeho ovoce. Kdo padne na ten kámen, roztrhne se, a na koho on padne, toho rozdrtí.“

Marek je ve své formulaci nejmírnější a tak nejvíce ukazuje otevřenou budoucnost všech postav v podobenství.

V Markově době

Tím se také rozkrývá hlavní účel Markových formulací a sepsání tohoto podobenství. Marek píše v náročné době pronásledování křesťanů. V době, kdy milosrdenství, pokoj, láska, vzájemná pomoc a milosrdenství vypadají jako naprosté nesmysly. Proto zdůrazňuje, že právě tento kámen (Ježíš Kristus) je kamenem úhelným, ačkoli ho mnozí (římská státní moc i bližní lidé) zavrhli. Proto se také vyhýbá agresivním formulacím, které si Matouš i Lukáš již mohli dovolit, neboť křesťané byli v jejich době perzekuováni mnohem méně. Ačkoli si nemyslím, že by jejich útočné formulace byly ku prospěchu věci.

Podobenství také zdůrazňuje, že Hospodin (vlastník vinice) se s vrahy, násilníky a těmi, kteří zneuctili a zneuctívají vypořádá. Přejde a vypořádá se s nimi. Se všemi, kdo pronásledují, udávají, zrazují a vydávají na smrt. A tak to nebyla práce tehdejších křesťanů, není to ani naše dnes. Žádný člověk není a nemá být úhelným kamenem!

Závěr podobenství

Ti, kteří se Ježíše chtějí opakovaně zmocnit, to opakovaně nemohou udělat, neboť je přítomen onen anonymní „zástup“ či „lid“. Znalý čtenář ví, že se zde připravuje půda pro velikonoční večeri a velmi intimní modlitbu ve Getsemane, po níž bude Ježíš zatčen, neboť lid ani zástupy nebudou přítomny. Také pro rozhodnutí lidu, koho propustit: Ježíše či Barabáše.

Také si nelze nevšimnout, že Ježíš je po vstupu do Jeruzaléma vlastně čím dál drzejší. Čím dál víc vlastně působí rozbroje (vzpomeňme na očištění chrámu v Mk 11, 15-19). Dělá si čím dál víc nepřátel. Ne náhodou se ho v příštím oddílu pokoušejí jeho nepřátelé načapat na slovu proti císaři, aby se mohli Ježíše zbavit!

Závěr

Dodnes je Ježíš jako příklad, jako Boží syn i jako učitel zavrhován. A bude to tak do konce časů. I mnozí křesťané ho přijímají třeba jako smírcí oběť nebo učitele lásky a ne jako to nejzákladnější pro život.³ Kristu však lze porozumět pouze tehdy, když se nám stane tím nejzákladnějším pro stavbu života našeho, našich dětí i bližních. Ačkoli vlastně velmi rychle není vidět (stejně jako úhelný kámen po narýsování půdorysu).

Kristus, a tak Hospodin, je buď to nejzákladnější a nejnezbytnější v lidském životě, nebo jsme se minuli s evangeliem. Kristus není jen léčitel. Jen učitel. Jen mudrc a prorok. Jen příklad života. Ježíš je vtělený Bůh, základ všeho, co jest. A přesto zavrhováný již mýtickým Adamem a Evou.

Stejně Hospodin není panbíček na plnění přání, na nastolení spravedlnosti. Ten, ke komu se utíkáme, když je nám nejhůř. Všechna tato pojetí Hospodina jsou jeho uchopováním a podřizováním lidské vůli a představám.

Jak podivuhodné je a navždy bude v lidských očích milosrdenství, oběť, pokoj a láska k nepřátelům, které nejsou jen občasnou ozdobou našeho jednání, ale zcela neopominutelným základem?

³ Znovu vzpomeňme, že úhelný kámen je nutno užít ještě *předtím* než se začne cokoli stavět. Ba dokonce dříve, než je položen kámen základní!

Jak podivuhodná společnost by takto mohla žít, udržitelně, až do skonání věků.

Rozhovor; Píseň: EZ 118, 4.-8. sloka + **Modlitba Páně**

Příště: Mk 12, 13-27